

В. І. Дмитрук

Празька весна 1968

«ПРАЗЬКА ВЕСНА» 1968 — період політичної лібералізації та суспільно-політичних реформ у Чехословаччині. Тривала від січня (пленум ЦК Комуністичної партії Чехословаччини — КПЧ, обрання [А. Дубчека](#) 1-м секретарем ЦК КПЧ) до серпня (вторгнення військових підрозділів ЗС СРСР і країн [Варшавського договору](#) до Чехословаччини) 1968, була спрямована на побудову «соціалізму з людським обличчям».

У своїй основі це суспільний рух широких мас за демократичні перетворення в країні, зініційовані реформаторською течією всередині КПЧ і представниками інтелігенції. Радянська пропаганда називала події в Чехословаччині «загрозою для соціалістичної системи». Усвідомлюючи це, влада прагнула не допустити впливу демократичних процесів у Чехословаччині на радянське суспільство. У СРСР, і зокрема в Україні, важливу роль у формуванні громадської думки відіграли закриті інформаційні листи ЦК КПРС. У 1968 — 1-й пол. 1969 їх надсилали первинним партійним організаціям країни, вони стали стрижнем ідеологічних заходів, розрахованих на членів КПРС і широкі кола населення. Однією із форм ідеологічної та психологічної обробки населення було проведення засідань партійного активу, закритих і відкритих партійних зборів, масових мітингів у трудових колективах. Дієвий вплив на населення мали ЗМІ, що поширювали матеріали в руслі рішень вищого партійно-державного керівництва СРСР.

Незважаючи на протидію владних структур, жорстку цензуру, об'єктивна інформація про події 1968 у Чехословаччині різноманітними каналами доходила в УРСР і поширювалася серед населення. Важливим засобом її розповсюдження залишалися чехословацькі ЗМІ, що здійснювали свій вплив не лише на західні, а й на інші регіони України. Принципово нове уявлення про те, що відбувалося в Чехословаччині, українці отримували в процесі обміну офіційними делегаціями по лінії партійних, радянських, комсомольських, профспілкових органів, громадських організацій, туристичних програм.

«П. в.» 1968 активізувала суспільно-політичні процеси в Україні. Її ідеї певним чином політизували суспільство, стимулювали розвиток українського національного правозахисного руху, в якому через «П. в.» 1968 визрівала ідея можливості реальних змін у тоталітарній системі, що знайшло свій прояв у різноманітних формах невдоволень — від

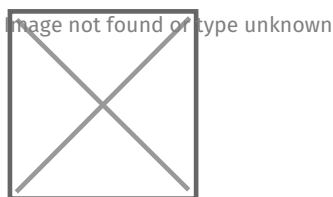
відкритого засудження окупації Чехословаччини до поширення листівок, прокламацій, написання анонімних листів, надписів, здійснення ін. протестних акцій, а також на побутовому рівні в усіх регіонах УРСР, особливо після 21 серпня 1968. Аби виправдати дії і втручання у внутрішні справи іншої країни, керівництво СРСР намагалося дискредитувати демократичні процеси в Чехословаччині, називало їх «контрреволюцією», тлумачило як «намагання відновити буржуазний лад».

Офіційне обґрунтування введення військ викликало сумнів у колах української наукової, творчої інтелігенції, серед студентської молоді, робітників, селянства, духовенства, які вбачали в тискові на Чехословаччину відхід від принципів демократії, забезпечення прав і свобод людини. Під впливом чехословацьких подій 1968 на якісно новий рівень піднявся громадський рух за легалізацію УГКЦ. Принципово нові підходи чехословацького керівництва до свободи віросповідань, відновлення греко-католицької Церкви в Чехословаччині 1968, повернення храмів і культового майна стали своєрідним сигналом для католиків східного обряду України. Утихомирення неприйнятної для партійно-державного керівництва СРСР громадської думки відносно подій у Чехословаччині здійснювали різними методами — від профілактичних бесід в управліннях КДБ і перевірок на професійній основі до порушення кримінальних справ, що тягнули за собою тривалий термін ув'язнення.

Одним із засобів боротьби з інакодумством стало порушення кримінальних справ за 62-ю і 197-ю статтями Кримінального кодексу УРСР. Крім того, у звинувачувальних висновках чільне місце посідало, серед іншого, «антирадянське трактування чехословацьких подій». Як приклади — кримінальні справи [Г. Алтуняна](#), [П. Григоренка](#), [В. Захарченка](#), [Д. Мазура](#) та ін.

Загалом події «П. в.» 1968 стали важливим явищем суспільно-політичного життя Європи 2-ї половини 20 ст., однією із найсерйозніших політичних криз у соціалістичному таборі. Її ідеї значно вплинули на зародження антиавторитарних ідей, що втілилися на практиці у 1980-х рр. і призвели, зрештою, до зміни суспільного ладу в СРСР і країнах Східної Європи.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Латыш М. В. «Пражская весна» 1968 г. и реакция Кремля. Москва, 1998;
2. Дмитрук В.І. Україна не мовчала: Реакція українського суспільства на події 1968 року в Чехословаччині. К., 2004;
3. Мусатов В. Л. Советский Союз и Пражская весна 1968 г. // Чехия и Словакия в XX веке: Очерки истории. Кн. 2. Москва, 2005;
4. Бажан О. Г. Суспільні настрої в Україні у ході чехословацької кризи 1968 року за донесеннями радянських спецслужб // З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ. 2008. № 1/2;
5. Prager Frühling: Das internationale Krisenjahr 1968: Beiträge. Köln; Weimar; Wien, 2008;
6. Постоловський Р., Слесаренко А. «Празька весна» 1968 року в Чехословаччині в українській історіографії // Міжнар. зв'язки України: наук. пошуки і знахідки: Міжвідом. зб. наук. пр. К., 2018. Вип. 27.

Бібліографічний опис:

Празька весна 1968 / В. І. Дмитрук// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-890241>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).